

דף שבועי

בס"ד

פרשת צו, תשפ"ה, מספר 1614

מה שהיה, היה

רוני שויקה

אלא, "כיצד הלבישן?" למיסבר קראי! (=לפרש את הפסוקים!).

זו שאלה טובה! עוד לפני שהגענו לתשובה עצמה, הגמרא מלמדת אותנו כי כאשר אנו לומדים תורה איננו עוסקים בהיסטוריה רחוקה. ימי המילואים אומנם אירעו לפני יותר משלושת אלפים שנה, ואף אין בהם מצווה הנוגעת לדורות.² אולם העיסוק בפרשת המילואים אינו עניין לעבר הרחוק, אף לא להלכתא למשיחא לעתיד לבוא, אלא לכאן ולעכשיו. התורה היא תורת חיים, ויש בכל פרשה ופרשה שלה משמעות והדרכה לחיינו שלנו, "אֲנַחְנוּ אֵלֶּה הַיּוֹם כְּלָנוּ חַיִּים" (דב' ה:ג).

והנה בעניין סדר הלבשת אהרן ובניו יש לכאורה סתירה קלה בין הציווי שנצטווה משה בפרשת תצווה, לבין התיאור של מה שהוא עשה בפועל, כפי שמתואר בפרשתנו. ולכן נחלקו האמוראים בגמרא שם:

פליגי בה (=נחלקו בזה) בני רבי חייא ורבי יוחנן. חד אמר: אהרן ואחר-כך בניו, וחד אמר: אהרן ובניו בבת אחת. אמר אביי: בכתונת ומצנפת כולי עלמא לא פליגי דאהרן ואחר-כך בניו, דבין בצוואה ובין בעשיה אהרן קדים. כי פליגי באבנט: מאן דאמר אהרן ואחר-כך בניו, דכתיב "וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּאַבְנֶט", והדר כתיב "וַיַּחְגֹּר אֹתָם אֲבָנֶט" (וי' ח:ז,ג). ומאן דאמר אהרן ובניו בבת אחת, דכתיב "וַיַּחְגֹּר אֹתָם אֲבָנֶט אֶהְרֹן וּבָנָיו" (שם' כט:ט).

כך מסביר אביי את המחלוקת: בכתונת ומצנפת,³ אין ויכוח שמשה הלביש תחילה את אהרן ולאחר-מכן את

חלקה השני של פרשתנו עוסק בשבעת ימי המילואים שבהם משה חונך את המשכן ואת אהרן ובניו לעבודה על ידי קורבנות המילואים. בשבעת ימי המילואים האלו הקריב משה את כל הקורבנות, ואהרן ובניו לא השתתפו בעבודת המשכן. אפילו רחיצתם במים ולבישת בגדי הכהונה, פעולות שבהן נפתח כל יום משבעת הימים הללו נעשתה דווקא על ידי משה, בהתאם לציווי בפרשת תצווה: "וְאֶת אֶהְרֹן וְאֶת בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם. וְלָקַחְתָּ אֶת הַבָּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהְרֹן... וְאֶת בָּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כְּתֹנֶת" (שם' כט:ד-ח).

בעניין זה של הלבשת משה את אהרן ובניו בבגדי הכהונה יש סוגיה מעניינת בבבלי יומא ה ע"ב, הפותחת בשאלה תמימה לכאורה: כיצד הלבישן? כפי שרש"י מפרש שם, הגמרא מבקשת לדעת מה היה סדר ההלבשה המדויק של בגדי אהרן ובניו. אלא, שמשום מה עורך הסוגיה אינו אוהב שאלה זו: **כיצד הלבישן? מאי דהוה, הוה! מה שהיה, היה!** משה מת, אהרן מת, בניו מתו, מה אכפת לי עכשיו באיזה סדר הלבישם משה? הגמרא מתקנת, אם כן, מייד את השאלה: **אלא, כיצד מלבישן לעתיד לבוא?** נכון, העבר מת ואינו חשוב, אבל לעתיד לבוא, לכשתהיה תחיית המתים ומשה ואהרן ובניו יעמדו, וההיסטוריה תחזור על עצמה, כיצד ילביש משה את אהרן ובניו? נראה שגם את השאלה הזו עורך הסוגיה אינו אוהב: **לעתיד לבא נמי, לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם!** כשיבואו משה ואהרן ובניו בתחיית המתים הם כבר יידעו מה לעשות, ואז גם אנחנו נדע; מה שיהיה, יהיה. אין צורך לדאוג על כך מעתה. וכבר אמר החכם בפתגם השגור בפי כול: העבר אין, העתיד עדיין, וההווה כהרף עין, דאגה מניין? הגמרא מתקנת אם כן את השאלה שוב:

* ד"ר רוני שויקה, המחלקה להיסטוריה כללית, אוניברסיטת בר-אילן.

1 יש המייחסים את הפתגם בטעות לאברהם אבן עזרא. לסקירה של הופעות הפתגם במקורות שונים החל מסוף המאה ה-17 ראו <https://seforimblog.com/2010/11/whence-worry-on-murky-trail-of-aphorism/>. מוטיב דומה נמצא בניסוחים שונים הרבה קודם. כך בספר תחכמוני לר' יהודה אלהריזי (מהדורת יהלום וקצומטה, מחברת כא, עמ'

302): "ימי האדם שלושה: אתמול עבר זמנו, והיום הוא חולף ואינו, ומחר סתום ואין מי יבינו". ודומה לזה במחברות עמנואל הרומי, מחברת יט (מהדורת דב ירדן, עמ' 348). למקורות קודמים בספרות הערבית ובשירת ספרד ראו י' רצהבי, "למקורותיו של 'תחכמוני'", תרביץ כו (תשי"ז), עמ' 429.

2 ראו ספר המצוות לרמב"ם, השורש השלישי "שאין ראוי למנות מצות שאין נוהגות לדורות"; "וכל מה שבא במילואים".

3 לבישת המכנסיים אינה מוזכרת לא בציווי ולא בעשייה. והרמב"ם בפירושו לשם' כט:ט כתב כי את המכנסיים הם לבשו בעצמם בצנעה.

בשאלה זו ר' יוחנן ור' חייא מייצגים על פי סיפורי הבבלי המפורסמים (בבא מציעא פד-פה) שתי עמדות מקוטבות. מצד אחד, ר' יוחנן שפוגש את ריש לקיש, ראש השוודדים, על גדת הירדן ומזהה בו את הפוטנציאל הגדול: 'חילך לאורייתא!'. הוא אף מבטיח לו את אחותו לאישה אם ייכנס לבית המדרש. ואכן ריש לקיש גדל להיות 'גברא רבא', תלמיד חבר לר' יוחנן. אולם כאשר היחסים ביניהם עלו על שרטון, הטיח ריש לקיש בכאב בר' יוחנן: מה הועלת לי? שם קראו לי רבי, וכאן קוראים לי רבי! ר' יוחנן לקח את מנהיג השוודדים והפך אותו לראש החכמים בבית המדרש, אולם כנופיית השוודדים שהנהיג לשעבר ריש לקיש נשארה מהצד השני של גדת הירדן. והנה, הגמרא מספרת שם על ריש לקיש, שכאשר ציין את קברי החכמים נעלמה ממנו מערת הקבורה של ר' חייא, על פי הבת-קול שיצאה "תורה כמותו פלפלת, תורה כמותו לא רבצת". ר' חייא פעל שלא תשתכח תורה מישראל על ידי זה שהיה אוסף חמישה ילדים ומלמד אותם חמישה חומשי תורה, חומש לכל ילד, וכן היה מלמד ששה סדרי משנה לששה ילדים, ואומר להם: עד שאחזור, קראו את התורה זה לזה ושנו את המשנה זה לזה. בניגוד לר' יוחנן שכיוון ישר לראש הפירמידה וביקש להעמיד לו תלמיד כדמותו, ר' חייא אסף את כל הילדים, לימדם ודרש מהם לחזור וללמד אחד לשני את מה שלמד. אין כאן טיפוח הנהגה, אלא הפצה של התורה לרוחב ועידוד הילדים ללמידה משותפת ושוויונית, ללא היררכיה של רב ותלמיד. ועל מנת להבטיח מרחב כזה של לימוד ר' חייא אף מוציא עצמו מתוך קהילת הלומדים הצעירה שייסד: 'עד שאחזור ואשוב'.

הוא שאמרנו: ר' יוחנן אחז בשיטת 'אהרון ואחר-כך בניו'; רק לאחר שהבטחנו את מעמדו של ראש הפירמידה נוכל להתפנות (אם יישאר זמן) לאנשים הרגילים. אבל בשיטה זו יש גם סיכון: כאשר מטפחים אדם להנהגה, 'בוא יום והוא יבקש לחלוק על רבו כפי שהיה במעשה ר' יוחנן וריש לקיש, שהסתיים בטרגדיה נוראה לכל המעורבים. כנגד שיטה זו באים בני רבי חייא, כעדות חיה לשיטת אביהם, ומלמדים: לא כך, אלא: אהרן ובניו בבת אחת!'

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

בניו, שכן הוא הסדר בתורה גם בציווי בפרשת תצווה וגם בתיאור המעשה בפרשתנו. כל הספק הוא ביחס לחגירת האבנט. בפרשת תצווה משה נצטווה לחגור את האבנט בזמן אחד לאהרון ובניו, ואילו בפרשתנו משמע שמשה חגר את אהרון באבנט לפני שהלביש את בניו. לכן יש שפירשו שמשה סיים את הלבשת אהרון בכל בגדיו, כולל האבנט, ורק לאחר מכן התחיל בהלבשת בניו, ויש שפירשו שלאחר שמשה הלביש את אהרון כתונת ומצנפת, הוא עבר להלביש את בניו בגדים אלו, ואז חזר לחגור את האבנט לאהרון, ולאחר מכן לחגור את האבנט לבניו.⁴

בהמשך הגמרא מבארת כי מחלוקת זו תלויה למעשה בשאלה כיצד היה עשוי האבנט של הכהנים. במעשה האבנט התורה אומרת: "וְאֵת הָאֲבֵנֹת שֶׁשֶׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֶת וְאֶרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֶׂה רָקֵם" (שם' לט:כט). "שש" הוא פשתן, ו"תכלת" היא צמר צבוע בתכלת. האיסור על לבישת בגד שעטנז העשוי מצמר ופשתים יחדיו נדחה באבנט הכהנים, כמו גם במצוות ציצית, שבה נצטוונו להטיל פתיל תכלת מצמר אף בטלית העשויה פשתן. אלא שנחלקו חכמים אם אבנט זה הוא האבנט של כל הכהנים, או שהוא אבנטו של הכהן הגדול בלבד, ואילו אבנטם של הכהנים הרגילים עשוי מפשתן בלבד, כמו שאר בגדיהם. מי שסובר שמשה הלביש באבנט את אהרון ובניו יחד, יפרש את הפסוקים המתארים את הלבשת אהרון בנפרד מבניו כמתייחסים לסוג השונה של האבנט. ואילו מי שסובר שמשה סיים להלביש את אהרון בכל בגדיו לפני שהלביש את בניו, יפרש את הציווי "וְחִגְרֹתָ אֹתָם אֲבֵנֹת", שלכאורה משתמע ממנו שיש להלבישם יחד, ויש כאן רמז לכך שהאבנט של בני אהרון היה דומה לאבנטו של אביהם; שש ותכלת יחד מעשה רוקם.

משה רבנו חנך את אהרון ובניו, אבל יש לו רק זוג ידיים אחד. עם כל הרצון הטוב, הוא לא יכול היה להלביש את כולם באותו זמן. ברור כי מצוות כיבוד אב וכבוד הכהן הגדול מחייבים להלביש את אהרון לפני בניו. אבל עד כמה ניתן לבנים לחכות? מחלוקת בני רבי חייא ורבי יוחנן.

הגמרא אינה מפרשת מי החזיק בכל דעה. אולם אם ניקח לעצמנו את החירות לדרוש, נראה לומר כי ר' יוחנן אחז בשיטת 'אהרון ואחר-כך בניו', ובני ר' חייא סברו 'אהרון ובניו בבת אחת'. כי בסופו של דבר, לפנינו דילמה קלאסית של הקצאת משאבים. כאשר המשאב מוגבל ויש צורך לקבוע סדר עדיפויות, האם נעדיף לטפח את ההנהגה העתידית, לאתר את המצוינים ולתת להם את המשאבים הנחוצים לניצול מקסימלי של כישורונותיהם, גם אם הדבר יבוא במידה מסוימת על חשבון המשאבים הנצרכים לכלל האוכלוסייה? או אולי נבחר להשקיע את המשאבים המוגבלים בכלל האוכלוסייה באופן שווה ככל האפשר, גם אם הדבר יפגע בטיפוח המצוינים ומיצוי הפוטנציאל הגדול שלהם?

4 כך פירש רש"י. ויש שפירשו שהאבנט קדם למצנפת אצל אהרון ואצל בניו.